

РОЗДІЛ 4 ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС

УДК 347.72

КОРПОРАТИВНИЙ ДОГОВІР У ТОВАРИСТВАХ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ CORPORATE AGREEMENT IN LIMITED LIABILITY COMPANIES

Алмаші І.М.,
кандидат юридичних наук, доцент
Ужгородського торговельно-економічного інституту
Київського національного
торговельно-економічного університету

Статтю присвячено проблематиці корпоративного договору у товариствах з обмеженою відповідальністю. Охарактеризовано господарсько-правові засади корпоративного договору у товариствах з обмеженою відповідальністю. Проаналізовано питання конфіденційності змісту корпоративного договору.

Ключові слова: корпоративний договір, товариство з обмеженою відповідальністю, господарське товариство, переважне право учасника товариства, безвідплатність корпоративного договору.

Статья посвящена проблематике корпоративного договора в обществах с ограниченной ответственностью. Охарактеризованы хозяйственно-правовые основы корпоративного договора в обществах с ограниченной ответственностью. Проанализированы вопросы конфиденциальности содержания корпоративного договора.

Ключевые слова: корпоративный договор, общество с ограниченной ответственностью, хозяйственное общество, преимущественное право участника общества, неплатность корпоративного договора.

The article is devoted to the problems of corporate agreement in limited liability companies. The economic and legal principles of the corporate agreement in the limited liability companies are characterized. The issues of confidentiality of the content of the corporate agreement are analyzed.

Key words: corporate agreement, Limited Liability Company, business partnership, pre-emptive right of a member of a partnership, non-refund of a corporate agreement.

У контексті сучасних євроінтеграційних процесів України, розвитку концепції корпоративного договору в Україні, реформування господарського законодавства України, еволюції громадянського суспільства, потреби вдосконалення правового статусу господарських товариств, стрімкого розвитку глобальної економіки та зовнішньоекономічної діяльності вагомим значення набуває дослідження проблематики корпоративного договору у товариствах з обмеженою відповідальністю.

Дослідження корпоративного договору у товариствах з обмеженою відповідальністю в Україні має велике практичне значення для подальшої євроінтеграції України, реформування законодавства, ефективного функціонування органів управління товариств з обмеженою відповідальністю, а також вдосконалення практики діяльності таких суб'єктів. Внаслідок цього дослідження проблематики корпоративного договору у товариствах з обмеженою відповідальністю є важливим для розвитку науки господарського права. Саме тому автор статті ставить за мету охарактеризувати проблематику корпоративного договору у товариствах з обмеженою відповідальністю. Завдання цієї статті – охарактеризувати господарсько-правові засади корпоративного договору у товариствах з обмеженою відповідальністю; проаналізувати питання конфіденційності змісту корпоративного договору.

Проблематика корпоративного договору у товариствах з обмеженою відповідальністю в Україні є актуальною, а окремі її аспекти були предметом дослідження багатьох сучасних науковців, зокрема О. Дзери, Н. Кузнецової, М. Сигидина та С. Юргелевича.

У сучасних умовах євроінтеграційних процесів в Україні актуальним є питання правового регулювання корпоративних договорів суб'єктів господарювання, більшість з яких становлять товариства з обмеженою відповідальністю.

У цьому контексті С. Юргелевич вказує на наявність двох історично сформованих моделей корпоративних договорів: першої – широкої, властивої англо-американській правовій системі, що включає угоди про порядок голосування, угоди про заснування голосуючого трасту, угоди про обмеження права розпорядження акціями, які укладаються учасниками як публічних, так і приватних господарських товариств, а також угоди про порядок корпоративного управління, що укладаються учасниками приватних господарських товариств, і другої – обмеженої, характерної для континентальної правової системи, що включає тільки угоди про порядок голосування і угоди про обмеження прав розпорядження акціями [1, с. 23].

Корпоративний договір у товариствах з обмеженою відповідальністю та з додатковою відповідаль-

ністю є новелою в законодавстві України. Так, згідно зі ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», корпоративний договір – це договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утриматися від їх реалізації, є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі [2].

Законодавцем визначено предмет укладення корпоративного договору – реалізація прав та повноважень учасників товариства. Слід зазначити, що предмет корпоративного договору становить не лише майновий інтерес самих учасників, який безпосередньо залежатиме від частки учасника в статутному капіталі, а й організаційний складник реалізації ними їхніх прав.

Щодо основної мети укладення корпоративного договору, то з огляду на той факт, що товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю є підприємницькими товариствами, основною метою укладення корпоративного договору між його учасниками є врегулювання та захист їхніх майнових прав.

Розглядаючи питання щодо місця, яке займає корпоративний договір у системі цивільно-правових договорів, то це питання досліджувалося окремими науковцями. Так, зокрема, на думку М. Сигидина, якщо вести мову про корпоративний договір, то його самостійне місце в системі цивільно-правових договорів зумовлюється такими чинниками:

- специфічний предмет договору – узгоджені дії учасників господарського товариства щодо управління корпоративними правами організаційного (немайнового) характеру;
- специфічний суб'єктний склад – винятково учасники господарського товариства – власники корпоративних прав, які реалізують свої правомочності щодо управління товариством;
- сфера застосування – в межах юридичної особи корпоративного типу;
- акцесорний характер – укладення корпоративного договору на підставі положень установчих документів господарського товариства;
- спрямованість договору на досягнення спільного для учасників результату – управління корпоративними правами.

Сама наявність специфічного предмета корпоративного договору, кола матеріальних відносин, які ним регулюються, спрямованість договору на досягнення правового результату у вигляді ефективного управління корпоративними правами, а також специфічний суб'єктний склад такого договірної зобов'язання свідчить про особливе місце корпоративного договору в системі цивільно-правових договорів [3].

Заслуговує на увагу і потребує окремого роз'яснення п. 3 ст. 7 вищевказаного Закону, відповідно до якого корпоративний договір може передбачати умови або порядок визначення умов, за яких учасник має право або зобов'язаний купити або продати частку у статутному капіталі (її частину), а також визначити випадки, коли таке право

або обов'язок виникає. Порівнюючи вказану норму Закону з раніше чинною нормою Закону України «Про господарські товариства» [4] щодо переважного права учасника товариства, можна дійти висновку про більшу свободу у реалізації прав учасниками товариств, про застосування диспозитивного методу у регулюванні відносин між ними.

Адже за раніше чинним Законом учасник товариства з обмеженою відповідальністю мав право продати чи іншим чином відступити свою частку (її частину) у статутному капіталі одному або кільком учасникам цього товариства. Відчуження учасником товариства з обмеженою відповідальністю своєї частки (її частини) третім особам допускалося, якщо інше не встановлене статутом товариства.

Учасники товариства користувалися переважним правом купівлі частки (її частини) учасника пропорційно до розмірів своїх часток, якщо статутом товариства чи домовленістю між учасниками не був встановлений інший порядок здійснення цього права. Купівля здійснювалася за ціною та інших умов, на яких частка (її частина) пропонувалася для продажу третім особам. Якщо учасники товариства не скористаються своїм переважним правом протягом місяця з повідомлення про намір учасника продати частку (її частину) або протягом іншого строку, встановленого статутом товариства чи домовленістю між його учасниками, частка (її частина) учасника може бути відчужена третій особі.

У новому Законі законодавець вказану вище норму залишив чинною, при цьому деталізував строк та організаційний елемент реалізації переважного права учасників товариства. Так, зокрема, нормою нині чинного Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» учасникам, які мають намір придбати частку іншого учасника товариства, надається 30 днів для повідомлення письмово учасника, який має намір продати частку, про намір скористатися своїм переважним правом. Нововведенням є те, що законодавець зобов'язав учасників, які мають намір укласти договір купівлі-продажу щодо частки, укласти такий договір протягом одного місяця.

Згідно з п. 8 ст. 20 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», переважне право учасника товариства не застосовується у разі, якщо це передбачено корпоративним договором, стороною якого є такий учасник. Аналізуючи цей Закон, ми дійшли висновку про преюдиціальність корпоративного договору у врегулюванні відносин щодо реалізації прав між учасниками товариства. Зауважимо, що, згідно з п. 3 ст. 7 Закону, учасник товариства може бути зобов'язаний купити або продати частку у статутному капіталі товариства, а також таким корпоративним договором може бути визначено випадки, коли такий обов'язок виникає. Викликають сумніви щодо запровадження такого обов'язку учасника, а також визначення випадків, коли такий обов'язок виникає.

Навряд чи в такому разі ми можемо говорити про свободу учасників товариства. Вважаємо, що якщо

й запроваджувати в законодавстві обов'язок учасника товариства продавати або купувати частку в статутному капіталі, то слід чітко визначити випадки, коли учасник буде зобов'язаний вчинити такі дії безпосередньо в самому законі. На нашу думку, надаючи право учасникам самостійно в корпоративному договорі визначити випадки, за яких останні будуть зобов'язані продавати або купувати частки в статутному капіталі, може призвести до порушення їхніх прав.

Щодо дати укладення та строку дії корпоративного договору, то вони визначаються в договорі. З аналізу цієї статті Закону вбачається, що законодавець не наголошує на нікчемності вже укладеного корпоративного договору, в якому не зазначаються дата укладення та строк дії договору. Згідно зі ст. 215 Цивільного кодексу України [5], підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) таких вимог: зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам; особа, яка вчиняє правочин, мусить мати необхідний обсяг цивільної дієздатності; волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі; правочин має вчинятися у формі, встановленій законом; правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним; правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей.

Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна зі сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин).

Відповідно до ст. 215 Цивільного кодексу України недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається.

Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» визначає підстави визнання корпоративного договору нікчемним. До них належать:

- недодержання письмової форми та безвідплатності корпоративного договору;
- якщо корпоративним договором встановлюється обов'язок учасників забезпечити голосування згідно з вказівками органів управління товариства;
- договір, укладений стороною корпоративного договору на порушення такого корпоративного договору, є нікчемним, якщо інша сторона за договором знала або мала знати про таке порушення.

Щодо форми корпоративного договору, то він має укладатися у простій письмовій формі. Зауважимо, що в законодавстві не містяться вимоги щодо нотаріального посвідчення договору. Саме тому вважається, що корпоративний договір укладений належним чином у разі дотримання простої письмової форми.

Законодавче визначення письмової форми правочину зазначено в ст. 207 ЦК України. У цій статті розкриваються поняття письмової форми правочину. Передбачаються два способи письмового оформлення правочину. Письмовою буде вважатися таке оформлення правочину, яке забезпечує фіксацію змісту правочину в одному документі або в кількох документах.

У цьому контексті П. Єсауленко зазначає, що форма корпоративного договору визначена як виключна письмова, без додаткових вимог щодо нотаріального посвідчення, що, своєю чергою, може створити для деяких недобропорядних учасників можливість заявляти про підробку їхніх підписів, цим самим затягуючи час. Загалом, нововведення мають позитивно вплинути на відносини між учасниками корпоративних відносин та дати поштовх їх більш якісному розвитку [6].

На думку О. Дзери, воля сторін на укладення правочину може бути виражена також за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку, але за умови наявності достатніх ознак їх приналежності стороні такого правочину. Для письмового правочину не досить викласти його зміст у відповідному документі з дотриманням наявних правил правопису та філології. Сформульований текст обов'язково має бути підписаний стороною (сторонами). Під підписанням правочину необхідно розуміти скріплення тексту оригінальною позначкою, притаманною лише цій особі [7, с. 176]. Відповідно до ст. 5 Конвенції ООН «Про міжнародні переказні векселі і міжнародні прості векселі» [8] від 9 грудня 1988 року підпис означає власноручний підпис або його факсиміле або інше еквівалентне посвідчення автентичності інших засобів, а підроблений підпис означає підпис, зроблений шляхом неправомірного використання зазначених засобів.

Спеціальні вимоги встановлюються для письмових правочинів юридичної особи. Вони мають бути підписані особами, уповноваженими на це її установчими документами, довіреністю, законодавчими актами, скріплюються печаткою. Для правочину, вчинюваного фізичною особою чи громадянином-підприємцем, досить їхнього особистого підпису.

Вчинення правочинів із застосуванням факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, електронно-числового підпису або іншого аналога власноручного підпису можливе лише у випадках, встановлених законодавством, або за наявності письмової згоди сторін із зафіксованими в ній зразками відповідного аналога їхніх власноручних підписів [7, с. 176–177].

Щодо безвідплатності корпоративного договору, то слід зауважити, що порушення цієї вимоги має наслідком визнання договору нікчемним. Вважаємо, що безвідплатність корпоративного договору означає відсутність бідь-яких майнових благ чи отримання яких-небудь переваг чи пільг за укладення саме корпоративного договору. Однак навіть з огляду на той факт, що сам корпоративний договір є безвідплатним, не слід вважати помилково, що

учасники, реалізуючи свої права за таким договором, здійснюватимуть свою діяльність безоплатно. Згідно зі ст. 26 Закону України «Про товариства з обмеженою відповідальністю та додатковою відповідальністю», учасники товариства мають право на дивіденди. Виплата дивідендів здійснюється за рахунок чистого прибутку товариства особам, які були учасниками товариства на день прийняття рішення про виплату дивідендів, пропорційно до розміру їхніх часток. Однак Закон надає право учаснику товариства діяти і безоплатно. Так, згідно зі ст. 21 Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», учасник товариства має право відчужити свою частку (частину частки) у статутному капіталі товариства оплатно або безоплатно іншим учасникам товариства або третім особам.

Важливою новелою є п. 5 ст. 7 вищезгаданого Закону, відповідно до якого зміст корпоративного договору не підлягає розкриттю і є конфіденційним, якщо інше не встановлено законом або договором. Вважаємо, що віднесення корпоративних договорів до конфіденційних деякою мірою спрямоване на захист прав учасників товариства і дозволяє не розголошувати про свій майновий інтерес будь-яким третім особам.

Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [9] від 13 січня 2011 р. конфіденційна інформація – це інформація з обмеженим доступом. Згідно зі ст. 7 цього Закону, конфіденційна інформація – це інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. Не може бути віднесена до конфіденційної інформація: про стан довкілля; про якість харчових продуктів і предметів побуту; про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян; інформація, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідна інформація).

Розпорядники інформації, визначені вказаним Законом, які володіють конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди – лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Варто зазначити, що в цьому положенні Закону йдеться про конфіденційну інформацію, що не зумовлює конфіденційність договору загалом. Однак, коли йдеться про корпоративний договір конфіденційність стосується всього змісту корпоративного договору.

Згідно зі ст. 505 Цивільного кодексу України, комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складників є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних наявним обставинам заходів

щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Майновими правами інтелектуальної власності на комерційну таємницю є:

- 1) право на використання комерційної таємниці;
- 2) виключне право дозволяти використання комерційної таємниці;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором. Органи державної влади зобов'язані охороняти від недобросовісного комерційного використання інформацію, яка є комерційною таємницею та створення якої потребує значних зусиль і яка надана їм з метою отримання встановленого законом дозволу на діяльність, пов'язану з фармацевтичними, сільськогосподарськими, хімічними продуктами, що містять нові хімічні сполуки. Ця інформація охороняється органами державної влади також від розголошення, крім випадків, коли розголошення необхідне для забезпечення захисту населення або не вжито заходів щодо її охорони від недобросовісного комерційного використання. Органи державної влади зобов'язані охороняти комерційну таємницю також в інших випадках, передбачених законом.

Слід зауважити, що вказівка законодавця про конфіденційність корпоративного договору не поширюється на корпоративний договір, стороною якого є держава, територіальна громада, державне або комунальне підприємство чи юридична особа, у статутному капіталі якої 25 і більше відсотків прямо або опосередковано належать державі або територіальній громаді. Такий корпоративний договір оприлюднюється протягом 10 днів з моменту його укладення шляхом розміщення на сайті відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування.

Очевидно, що таке положення в Законі «Про товариства з обмеженою відповідальністю та додатковою відповідальністю» зумовлено специфічним правовим статусом суб'єктів, які є стороною корпоративного договору.

Згідно з п. 5 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, зокрема до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно. За дотримання вказаних вимог зазначене положення не поширюється

на випадки, коли оприлюднення або надання такої інформації може завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобіганню злочину.

Отже, вище ми проаналізували корпоративний договір як основоположний договір, який укладається між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю щодо реалізації їх прав та повноважень або утримання від реалізації. Такий договір є особливим у системі договорів, що зумовлено його роллю у правовому регулюванні діяльності учасників товариства. Конфіденційність корпоративного договору є, по суті, вимогою сучасного стану ринкових відносин. Вважаємо, що укладення

корпоративного договору учасниками товариства є рішучим позитивним кроком у вдосконаленні законодавства, у захисті прав та свобод людини та громадянина.

Існують перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямі, зокрема щодо: порівняльно-правового аналізу корпоративного договору в Україні та в країнах-членах ЄС; корпоративного договору у господарських товариствах у пострадянських країнах; еволюції правового регулювання корпоративного договору за законодавством України.

Отже, у цій статті охарактеризовано проблематику корпоративного договору у товариствах з обмеженою відповідальністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Юргелевич С. Зарубіжні моделі корпоративних договорів. Вісник Центру комерційного права. 2016. № 49. С. 18–23.
2. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 13. Ст. 6.
3. Сигидин М.М. Корпоративний договір в системі цивільно-правових договорів. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/apvchzu_2013_33_18.pdf (дата звернення: 11.10.2018).
4. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 49. Ст. 682.
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
6. Єсауленко П. Корпоративний договір – новела корпоративного законодавства України. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/89755-korporativnij-dogovr-novela-korporativnogo-zakonodavstva-ukraini> (дата звернення: 11.10.2018).
7. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / О.В. Дзера, Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. К.: Юрінком Інтер, 2005. Кн. 1. 736 с.
8. Конвенція ООН «Про міжнародні переказні векселі і міжнародні прості векселі» від 9 грудня 1988 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_252 (дата звернення: 12.10.2018).
9. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314.